

**Analyzing the Role of small-scale Fishing Activities in the economic and social development of coastal villages in Makraan coastal villages
(case study: Jaask county)**

Mohammad Saboori *, Seyed Eskandar Seydai

Department of Geography, Payam E Noor University, Tehran, Iran

Geography and Rural Planning, department of Geography, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Abstract

Introduction and objective: Most of the residents of coastal villages pay to the fishing activities. Small-scaled fishing in Makraan coasts, is an important source for employment, income, and nourishment for the coastal villages; the characteristics and effects of which, not being well reviewed. The purpose of this study is to determine the role and impact of fishing on different indices of social and economic development of resident families in the regional rural areas.

Methodology: This research is descriptive-analytical and survey-based; in which, for collecting data, we have benefited from library and field research (observing, interview and questionnaire). The statistical population of the study consisted of fishermen living in coastal villages of Jask county, among which, a sample of 350 fishermen were randomly selected, and studied using interview and questionnaire. Cronbach's alpha for the economic indices was 0.71, and for social indices was 0.78 and 0.83, indicating the acceptable reliability of the questionnaire. To analyze the gathered data in SPSS software, we used the two descriptive and inferential statistical methods.

Results: The results of the research showed that, from the viewpoint of fishermen living in rural areas of the region, in general, the role of fishing activities in the indicators of social and economic development, were positive, significant and different.

Originality And Value: Attention to the activities of fishermen as a vulnerable and less-known social stratum, is considered as innovation and strength point of this article. Results of this research are important for future research, planning, policy, management, conservation and sustainability of small-scale fishing activities.

Key words: Small-scale fishing, Rural development, coastal villages, Makraan, Jask county.

فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال نهم، شماره دوم، (پیاپی ۳۳)، تابستان ۱۳۹۸
تاریخ وصول: ۹۷/۰۶/۰۳ تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۰/۱۹
صص: ۱۰۲-۸۱

واکاوی نقش فعالیت‌های ماهیگیری کوچک‌مقیاس در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای ساحلی مکران؛ مطالعه موردی: شهرستان جاسک

محمد صبوری^{۱*}، اسکندر صیدایی^۲

۱- استادیار، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲- دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

مقدمه و هدف: بسیاری از ساکنان روستاهای ساحلی به فعالیت‌های ماهیگیری مشغول‌اند. ماهیگیری کوچک‌مقیاس در سواحل مکران، منبع مهم اشتغال، درآمد و تغذیه برای روستاهای ساحلی است که ویژگی‌ها و آثار آن به‌خوبی بررسی نشده است. هدف پژوهش، شناخت میزان تأثیرگذاری فعالیت‌های ماهیگیری بر شاخص‌های مختلف توسعه اجتماعی و اقتصادی خانوارهای ساکن در روستاهای منطقه است.

روش: پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر پیمایش است که در آن برای گردآوری داده‌ها از دو روش بررسی‌های اسنادی و پژوهش‌های میدانی (مشاهده، مصاحبه و پرسش‌نامه) استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ماهیگیران ساکن در روستاهای ساحلی شهرستان جاسک است که از میان آنها نمونه‌ای مرکب از ۳۵۰ ماهیگیر به روش تصادفی انتخاب شد و با بهره‌گیری از انجام مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه مطالعه شدند. آلفای کرونباخ برای گویه‌های اقتصادی ۰/۷۱ و برای گویه‌های اجتماعی ۰/۷۸ به دست آمد که حاکی از پایایی پذیرفته پرسش‌نامه است. برای تحلیل داده‌های گردآوری‌شده با نرم‌افزار SPSS، دو روش آماری توصیفی و استنباطی به کار رفته است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان می‌دهد از دیدگاه ماهیگیران ساکن در نقاط روستایی منطقه به‌طورکلی نقش فعالیت‌های ماهیگیری در شاخص‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی چشمگیر، متفاوت و مثبت ارزیابی می‌شود.

اصالت و ارزش: توجه به فعالیت‌های ماهیگیران به‌منزله قشری آسیب‌پذیر و کمتر شناخته‌شده، نوآوری و امتیاز مقاله است. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش برای انجام پژوهش‌های آینده، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، مدیریت، حفاظت و پایداری ماهیگیری کوچک‌مقیاس مهم است.

واژه‌های کلیدی: ماهیگیری کوچک‌مقیاس، توسعه روستایی، روستاهای ساحلی، مکران، شهرستان جاسک.

مقدمه

ماهیگیری، یکی از فعالیت‌های انسانی مهم و قدیمی در بسیاری از کشورهاست و همواره در فرهنگ، اقتصاد، اشتغال و عرضه مواد غذایی جوامع ساحلی نقش دارد (Anticamara et al, 2011: 131). ماهیگیری، منبع درآمد و معیشت برای میلیون‌ها نفر در سراسر جهان است. برآورد شده است در سال ۲۰۱۶، حدود ۶۰ میلیون نفر به‌طور مستقیم به‌صورت تمام‌وقت یا پاره‌وقت در شیلات و آبی‌پروری مشغول بوده‌اند. تخمین زده می‌شود برای هر شخص مشغول در شیلات و آبی‌پروری حدود ۳ شغل در فعالیت‌های ثانویه پدید می‌آید؛ از جمله چرخه و فرایند پس از برداشت و توزیع محصول. اگر به‌طور میانگین اعضای هر خانواده را ۳ نفر در نظر بگیریم، بخش‌های اولیه و ثانویه معیشت حدود ۶۰۰ میلیون نفر یا ۱۲ درصد جمعیت جهان را تأمین می‌کند (FAO, 2016: 138).

در ایران ماهیگیری عمدتاً به شکل سنتی و کوچک‌مقیاس انجام می‌شود. در حال حاضر بیش از ۱۳۰ هزار صیاد با بیش از ۱۰ هزار شناور در سواحل خلیج فارس و دریای عمان ماهیگیری می‌کنند (سازمان شیلات ایران، ۱۳۹۶). صنعت ماهیگیری در اقتصاد کشور ما نقش نسبتاً ناچیزی دارد؛ اما از لحاظ توسعه روستایی و پایداری جوامع (FAO, 2005: 6) و امنیت غذایی و ایجاد اشتغال مستقیم در سطح محلی حائز اهمیت است (FAO, 2010: 7).

ناحیه مطالعه‌شده جزو مناطق محروم کشور است. بیشتر ساکنان این ناحیه را روستاییان تشکیل می‌دهند که در روستاهای کم‌جمعیت و پراکنده زندگی می‌کنند. حدود ۴۰۰۰ نفر از ماهیگیران روستایی در بیش از ۱۰۰ روستای صیادی و نیمه‌صیادی ساحلی شهرستان جاسک زندگی می‌کنند. به دلیل موقعیت و شرایط خاص جغرافیایی، تعداد زیادی از روستاهای ساحلی منطقه در بخش ماهیگیری توانمندی‌ها و قابلیت‌های طبیعی مناسبی دارند. تقویت و توسعه فعالیت‌های ماهیگیری به‌صورت علمی و بهینه، برنامه‌ریزی اصولی و مناسب، ایجاد زیرساخت‌ها و فعالیت‌های مستمر و مکمل، راهبردی مهم برای محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی منطقه است. مطالعات اندکی نقش ماهیگیری کوچک‌مقیاس را در توسعه روستایی منطقه یا حتی کشور بررسی کرده‌اند و اطلاعات دقیق و داده‌های منظم کمی درباره ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌طور نسبتاً محدود در نوشته‌ها وجود دارد. به‌طور کلی هدف مقاله حاضر این است که سند بیشتری از نقش ماهیگیری کوچک‌مقیاس در معیشت و اقتصاد محلی مردمی فراهم کند که در روستاهای منطقه زندگی می‌کنند.

فرضیه پژوهش

فعالیت‌های ماهیگیری کوچک‌مقیاس در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستایی شهرستان جاسک مؤثرند.

پیشینه پژوهش

هنوز پژوهش‌های چندانی در زمینه نقش فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه روستایی به‌طور خاص انجام نشده است. در سطح جهانی سازمان جهانی خواربار (فائو) و کشورهای آسیایی و آفریقایی مطالعات متعددی در زمینه ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌طور کلی و اهمیت آن انجام داده‌اند که به بعضی از آنها به شرح زیر اشاره می‌شود:

آقازاده^۱ (۱۹۹۴) در پژوهش «تحلیل اقتصادی ماهیگیری در کشور بنگلادش» به این نتیجه می‌رسد که هزاران نفر از مردم بنگلادش در نواحی ساحلی با صید ماهی و میگو امرار معاش می‌کنند و با وجود نقش مردم در این صنعت، آنها فقیر و محروم‌اند. برای بهبود استانداردهای زندگی و بهره‌وری منابع، مدیریت مطلوب اجتماعی نیاز است و باید فعالیت‌های ماهیگیری با توسعه روستایی بر پایه منابع موجود کامل شود.

گیریا^۲ (۱۹۹۴) در پژوهشی درباره نقش شیلات در توسعه روستایی کشور هندوستان نشان می‌دهد استفاده از فناوری و دسترسی به بازارهای مناسب سبب افزایش درآمد و بهره‌برداری بیش‌ازحد تعداد کمی از ماهیگیران در مقایسه با بیشتر ماهیگیران بدون فناوری و بازار مناسب شده است. این اختلاف درآمد بین این دو گروه به ناهماهنگی و شکاف در جوامع ماهیگیری کارناتا کای هند انجامیده است.

بنفیگلیولی و حریری^۳ (۲۰۰۴) در پژوهش «جنبه‌های توسعه و ارزیابی اجتماعی ماهیگیری کوچک‌مقیاس (خرد) در کشور یمن» دریافتند با وجود مشکلات متعدد، ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌طور گسترده‌ای به رسمیت شناخته شده است؛ به گونه‌ای که سهم بزرگی در اقتصاد ملی، بهبود امنیت غذایی مردم، کاهش فقر و تولید ثروت دارد.

الیسون^۴ (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای با عنوان «بخش ماهیگیری، معیشت و کاهش فقر در شرق و جنوب شرقی آفریقا»، پس از مقایسه میانگین درآمد خانوارهای روستایی به این نتیجه رسید که میانگین درآمد سرانه خانوارهای ماهیگیر از خانوارهای غیرماهیگیر بیشتر است.

بنی و همکاران^۵ (۲۰۰۹) در مقاله «ماهی به‌مثابه بانک در آب در کنگو» دریافتند ماهیگیری در جوامع محلی نقشی حیاتی ایفا می‌کند؛ زیرا این جوامع به‌طور وسیعی برای به‌دست‌آوردن پول نقد و خرید کالاها و خدمات ضروری به آن وابسته‌اند؛ همچنین به نظر می‌رسد با وجود موانع و مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و نهادی، ماهیگیری بر اقتصاد محلی و جلوگیری از فقر و تقویت معیشت مردم با ایجاد درآمد نقدی تأثیرگذار است.

فائو^۶ (۲۰۱۰) در پژوهشی درباره وضعیت ماهیگیری و آبرزی‌پروری جهان اعلام می‌دارد ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌صورت بالقوه و بالفعل در کاهش فقر و امنیت غذایی تأثیر دارد و نقش مهمی در رشد اقتصادی در سطح ملی و توسعه روستایی در سطح محلی با شیوه‌هایی مانند کسب درآمد و ایجاد اشتغال ایفا می‌کند.

نال و فرانکیسا^۷ (۲۰۱۰) در مقاله «بررسی مقایسه‌ای شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در شش بخش ساحلی ترکیه» نشان می‌دهند فعالیت‌های ماهیگیری غالباً عملکرد اقتصادی منفی یا ناکافی دارند و معیشت و توانایی ماهیگیران عموماً با درآمد کم تهدید می‌شود.

بنی و همکاران^۸ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «نقش ماهیگیری و آبرزی‌پروری در امنیت غذایی و کاهش فقر: ارزیابی منابع موجود»، مقالات و پژوهش‌های نوشته‌شده در این زمینه را از لحاظ دقت علمی، کیفیت داده‌ها،

¹ Aghazadeh

² Giriappa

³ Bonfiglioli and Hariri

⁴ Allison

⁵ Béné et al

⁶ FAO

⁷ Nal and Franquesa

⁸ Béné et al

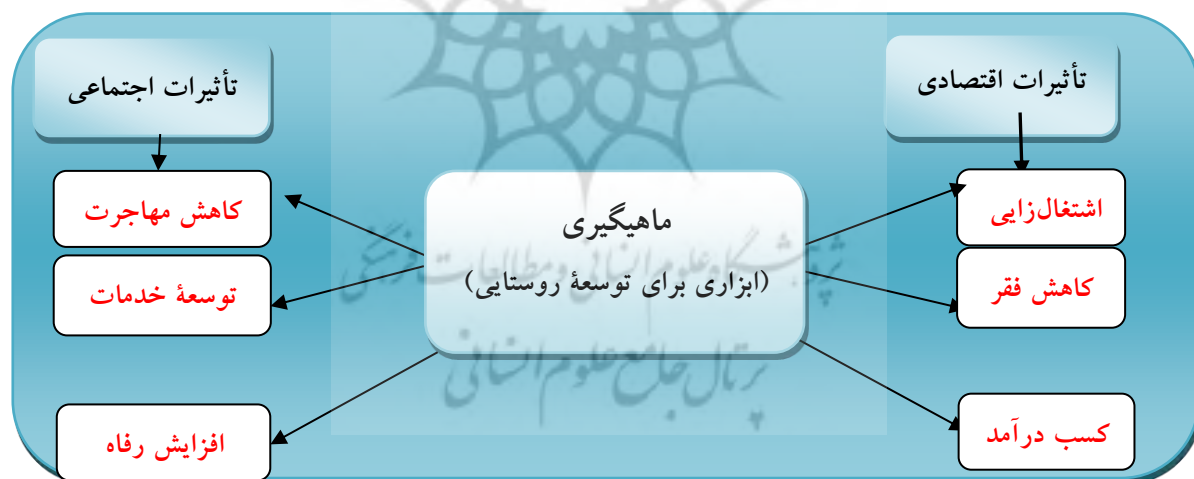
متدولوژی و نتایج بررسی، نقد و مقایسه کردند. براساس بررسی‌های انجام‌شده، تاکنون پژوهش مستقلی درباره موضوع پژوهش در داخل کشور انجام نشده است.

نوربخش (۱۳۷۰) در پژوهشی درباره صید، دریا و آبریان خلیج فارس، صیادی را یکی از مشاغل اصلی منطقه و صیادان جنوب را از محروم‌ترین و پرکارترین مردمان این سرزمین می‌داند که با روش‌های سنتی ماهی می‌گیرند. با توجه به ذخایر و توان‌های بالقوه بجاست صنعت ماهیگیری با اصول جدید و تجهیزات پیشرفته در جنوب ایران به وجود آید.

اسماعیلی (۱۳۷۲) در پژوهشی به این نتیجه رسیده است که هنوز ماهیگیران جنوب کشور در سطح پایینی از زندگی قرار دارند؛ این در حالی است که با توجه به امکانات و منابع موجود در کشور، سود مناسبی از صیادی به دست می‌آید. پژوهش حاضر وضعیت، نقش و ارتباط ماهیگیری را در توسعه روستاهای مدنظر به‌طور خاص و با کار میدانی و پژوهش‌های محلی مطالعه کرده است.

صادقی دقیقی و مطیعی لنگرودی (۱۳۸۸) در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که بین ایجاد و شکل‌گیری تعاونی صیادی پره و توسعه اقتصادی در دهستان دهکلا رابطه معناداری وجود دارد.

مطیعی لنگرودی و حیدری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «متنوع‌سازی اقتصاد روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن»، با نظرسنجی درباره گردشگری ماهیگیری اعلام می‌دارند با توسعه امکانات زمینه افزایش اشتغال، درآمد و تنوع فعالیت فراهم می‌شود.

نمودار - ۱: مدل مفهومی آثار فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه روستایی

مبانی نظری پژوهش

ماهیگیری کوچک‌مقیاس^۱: تعریفی مشخص و پذیرفته در سطح جهان ندارد؛ اما به‌طور کلی اصطلاحات «معیشتی»، «سنتی» و «ابتدایی» را دربرمی‌گیرد (Schumann et al, 2007: 708). تلاش‌های متعددی برای تعریف ماهیگیری کوچک‌مقیاس صورت گرفته است. این تلاش‌ها ویژگی‌های مختلفی مانند اندازه شناورها، تحرک ناوگان،

¹ small-scale fishing

روش تولید، سطوح سازمانی و نحوه فروش و توزیع محصولات را در نظر گرفته‌اند. در حالی که تفاوت‌هایی در تعریف ماهیگیری کوچک‌مقیاس در جهان وجود دارد، تعدادی از ویژگی‌های مشترک آن به این شرح است: استفاده از گونه‌ها و انواع متعدد شناورها، ادوات و روش‌ها، سرمایه‌گذاری کم و استفاده کمتر از ادوات سرمایه‌بر، استفاده از نیروی انسانی زیاد (کاربر)، گسترده بودن مراکز تخلیه به‌ویژه در جوامع کوچک، فصلی بودن شغل و درآمد ماهیگیری که بیشتر با سایر فعالیت‌های اقتصادی تکمیل می‌شود، مهارت کم برای ورود به آن، عرضه تولید به بازارهای محلی و مصرف معیشتی و قدرت محدود ماهیگیران برای ورود به بازارهای تجاری؛ البته صادرات در بعضی از آنها طی یکی، دو دهه اخیر افزایش یافته است (Panayotou, 1982: 228; Charles, 2001: 20). از لحاظ تکنولوژیکی ماهیگیری کوچک‌مقیاس سنتی دریایی در بیشتر مواقع با سیستم‌های رانشی غیرماشینی (بادبان و پارو) یا موتورهای با قدرت اسب بخار کم، پیدانکردن الکترونیکی ماهی و نداشتن دستگاه‌های ناوبری مشخص می‌شود (Tieze et al, 2000: 38).

روستاهای صیادی^۱: روستاهایی که بیشتر ساکنان آن به حرفه صیادی اشتغال دارند و ماهیگیری، منبع اصلی درآمد آن روستا را تشکیل می‌دهد.

روستاهای نیمه‌صیادی: روستاهایی که بعضی از ساکنان آن به حرفه صیادی اشتغال دارند و ماهیگیری بخشی از اقتصاد آن روستا را تشکیل می‌دهد (سازمان شیلات ایران، ۱۳۸۶).

ماهیگیری کوچک‌مقیاس با وجود حضور پررنگ در قسمت‌های زیادی از نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه و وابستگی معیشت تعداد زیادی از خانواده‌های فقیر و بدون زمین به آن، معمولاً در نظریه‌ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی به‌ندرت در نظر گرفته می‌شود (Ruddle, 2008: 404 & Kura et al, 2004: 47 & Allison, 2004: 271 & Berkes, 2003: 17). در واقع ماهیگیری سنتی بیشتر به‌منزله بخشی راکد، با بهره‌وری کم و عقب‌مانده در نظر گرفته می‌شود (Platteau, 1989: 591). ماهیگیری کوچک‌مقیاس، بخش جدایی‌ناپذیر توسعه روستایی است (Ruddle, 2006: 27) و به‌مثابه موتور بالقوه توسعه و تغییر اجتماعی عمل می‌کند (2007: 237). دو دیدگاه و نظریه مهم در زمینه نقش فعالیت‌های ماهیگیری در کاهش فقر و توسعه روستایی وجود دارد که عبارت‌اند از:

الف- دیدگاه ثروت محور

مدل ثروت محور مرتبط با الگوی رشد اقتصادی است. بنیاد علمی آن را گوردن^۲ (۱۹۴۵) تدوین کرد و در مفهوم بیشترین بازده اقتصادی متبلور شد. تعداد زیادی از اقتصاددانان برجسته شیلاتی مانند کلارک^۳ (۱۹۸۵)، آندرسون^۴ (۱۹۷۷)، کانینگهام و همکاران^۵ (۲۰۰۹) و هانسون^۶ (۲۰۰۴) از مدل ثروت محور حمایت کردند. به‌طور کلی مدل ثروت محور به دنبال به‌دست آوردن بیشترین سود و توزیع دوباره آن است. مطابق این مدل رشد اقتصادی، مهم‌ترین

^۱ fishing villages

^۲ Gordon

^۳ Clark

^۴ Anderson

^۵ Cunningham et al

^۶ Hannesson

و مؤثرترین راه برای کاهش فقر است (Béné et al, 2010: 330). این نظریه در گزارش اخیر فائو و بانک جهانی با عنوان «میلیاردهای غرق‌شده» تأیید و تأکید شده سهم شیلات در اقتصاد جهانی به میزان چشمگیری کمتر از حد انتظار است. رویکرد ثروت‌محور ریشه در گفتمان مالتوس^۱ دارد و نشان می‌دهد اقدامات باید اساساً بر کاهش تلاش ماهیگیری و کنترل دسترسی به منابع متمرکز شوند؛ به این امید که این اقدامات سبب تقویت بازدهی و تولید حاصل از ماهیگیری و منجر به کاهش فقر در داخل و خارج از شیلات خواهد شد (Grafton et al, 2008: 633 & World Bank, 2009: 24).

در این مدل، راه‌حل مشکل فقر این است که دسترسی فعالان با سیستم حقوقی ماهیگیری مؤثر محدود شود و مجموع تلاش ماهیگیری نزدیک به بیشترین بازده اقتصادی باشد. با انجام این کار انتظار می‌رود ثروت و سود بخش شیلات به بیشترین حد برسد و منافع حاصل از آن با پرداخت مالیات و عوارض در جامعه توزیع شود (Cunningham et al, 2009: 285)؛ همچنین به منظور کاهش فقر، دسترسی محدود و درآمد افزایش یابد و به‌طور صافانه به ماهیگیران و بخش ماهیگیری توجه شود (Hersoug, 2007: 18).

براساس این مدل، ماهیگیری کوچک‌مقیاس گاه فعالیت پرسودی است؛ با ماهیگیری یا فعالیت‌های وابسته مانند تجارت ماهی ممکن است ثروت تولید شود و عاملی قدرتمند برای کاهش فقر باشد. ماهیگیری کوچک‌مقیاس در داخل بخش ثروت ایجاد می‌کند و ممکن است به بقیه جامعه محلی گسترش یابد یا حتی با درآمدهای مالیاتی و مبادلات خارجی به اقتصاد ملی رخنه کند. ماهیگیری کوچک‌مقیاس نقشی مهم در توسعه روستایی ایفا می‌کند. نقش ماهیگیری کوچک‌مقیاس در کاهش فقر و توسعه روستایی، تولید ثروت در سطح خانواده، موتور توسعه روستایی در سطح محلی و رشد اقتصادی در سطح ملی است (Béné, 2006: 13) (نمودار ۲).

با وجود نقش و فواید این مدل، به دلیل ماهیت بازارمحور و تجاری‌بودن و تمرکز قدرت و ثروت، در عمل فرصت‌ها و منافع اقتصادی غالباً نصیب سرمایه‌داران و شرکت‌های خصوصی می‌شود و به‌ندرت بخش‌های فقیر و روستایی از فواید آن بهره‌مند می‌شوند. به دلیل چالش‌هایی که ماهیگیران و مردم با آنها مواجه هستند، در حال حاضر این رویکرد از سوی نهادهای توسعه، سازمان‌های مردم‌نهاد و فعالان بخش شیلات با چالش مواجه شده است (Sowman et al, 2014: 40 & Ringer et al, 2018: 101 & Carothers, 2013: 520).

ب- مدل تأمین اجتماعی ماهیگیری

گروهی از پژوهشگران به‌تازگی از مدلی دیگر دفاع کردند که «مدل تأمین اجتماعی» نامیده می‌شود. لارسن و همکاران^۲ (۲۰۰۳) ادعا کردند نقش اصلی ماهیگیری کوچک‌مقیاس در توسعه اقتصادی، کاهش فقر و سود حاصل از منابع شیلاتی نیست؛ بلکه ظرفیت آن برای جذب نیروی کار صیادی است (Béné et al, 2010: 331). استدلال تامسون^۳ (۱۹۸۰) تأییدکننده ادعای لارسن و همکاران در زمینه ظرفیت زیاد اشتغال‌زایی ماهیگیری کوچک‌مقیاس برای فقرا به‌ویژه در شرایط کمبود سرمایه و سرمایه‌گذاری است. اطلاعات وی نشان داد سرمایه لازم

^۱ Malthus

^۲ Larsen et al

^۳ Thomson

برای ایجاد هر شغل در ماهیگیری کوچک‌مقیاس بین ۲۵۰ تا ۲۵۰۰ دلار است که کمتر از ۱٪ هزینه آن در ناوگان ماهیگیری صنعتی است (Thomson, 1980: 3).

نقش عمده ماهیگیری کوچک‌مقیاس در ۵ دهه گذشته به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و ظرفیت آن برای ایفای نقش پناهگاه و سوپاپ اطمینان برای جمعیت روستایی در حال افزایش بوده است و این نقش به احتمال زیاد تا سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۲۵ ادامه خواهد یافت (Béné, 2006: 39). درباره نقش حمایت اجتماعی ماهیگیری باید گفت در بحران‌های اقتصادی جمعی یا فردی، منابع درآمد، اشتغال و غذایی، جایگزینی برای فقرا و خانواده‌های آسیب‌پذیر فراهم می‌کند. برای بیشتر خانوارهای درگیر در فعالیت‌های ماهیگیری تمام‌وقت، پاره‌وقت و اتفاقی در کشورهای در حال توسعه، ماهیگیری و فعالیت‌های وابسته سودهای اقتصادی بزرگ تولید نمی‌کنند؛ بلکه به آنها کمک می‌کنند تا معیشت خود را حفظ کنند و به محرومیت بیشتر دچار نشوند.

سطح	مدل ثروت‌گرا (کاهش فقر)	مدل تأمین اجتماعی (پیشگیری از فقر و آسیب‌پذیری)
	نقش و شیوه‌های کار	نقش و شیوه‌های کار
خانوار	<ul style="list-style-type: none"> • تولید ثروت • جذب مؤثر سود شیلات (انباشت سرمایه) • تجارت در مقیاس وسیع • دسترسی به بازار مناسب 	<ul style="list-style-type: none"> • حمایت اجتماعی • کاهش آسیب‌پذیری و تخفیف آثار فقر • امنیت غذایی به‌طور مستقیم و ماهیگیری به‌منزله • منبع درآمد برای تأمین نیازهای اساسی مانند بهداشت، آموزش و تغذیه
سطح محلی	<ul style="list-style-type: none"> • موتور توسعه روستایی • افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات • افزایش دستمزدها 	<ul style="list-style-type: none"> • حرفه اجباری / سوپاپ • اطمینان برای فقرا • منبع درآمد، غذا و اشتغال (جایگزین)
سطح ملی	<ul style="list-style-type: none"> • رشد اقتصادی • تقویت اقتصاد کشور از راه مالیات و به‌دست‌آوردن • ارزش خارجی 	<ul style="list-style-type: none"> • سیستم توزیع دوباره • افزایش اشتغال و درآمد (تنوع) • ثروت اجتماعی (رفاه)
نوع سیستم مدیریت	دسترسی محدود (سیستم مدیریت انحصاری)	دسترسی نیمه‌باز / منبع طبیعی مشترک (سیستم مدیریت فراگیر و عمومی)
چهارچوب نهادی	ماهیگیری صنعتی کشورهای توسعه‌یافته	ماهیگیری کوچک‌مقیاس کشورهای در حال توسعه
هدف	کاهش فقر و خروج مردم از فقر	پیشگیری از فقر و آسیب‌پذیری و تأمین کمترین استانداردهای زندگی

نمودار - ۲: مقایسه مدل‌های ثروت‌محور و تأمین اجتماعی محور در ماهیگیری کوچک‌مقیاس

از دیدگاه اقتصادی و اجتماعی ماهیگیری کوچک‌مقیاس حیاتی است؛ به‌ویژه در نواحی دورافتاده که اشتغال کمیاب است و برنامه‌های تأمین اجتماعی هم در کمترین حد هستند (Béné et al, 2010: 331). ماهیگیری کوچک‌مقیاس منافع مهمی به وجود می‌آورد، در برابر بحران‌ها و شوک‌ها انعطاف‌پذیر است، در کاهش فقر و امنیت غذایی نقش مهمی ایفا می‌کند و به دلیل گستردگی جغرافیایی سهم بیشتری برای منافع اقتصادی و اجتماعی دارد (FAO, 2005: 1 & FAO, 2003: 5). بسیار دیده شده است ماهیگیری کوچک‌مقیاس به‌مثابه نقطه شروع برای کاهش فقر با ایجاد درآمد و اشتغال و امنیت غذایی و رسیدن به اهداف توسعه به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه مطرح است (Kura et al, 2004: 47 & Allison, 2004: 271 & Béné et al, 2016: 195).

ماهگیری کوچک‌مقیاس برای حفظ معیشت‌های روستایی در کشورهای کم‌درآمد، فعالیتی درآمدزا و حیاتی است (Allison et al, 2001: 377 & Stobutzki et al, 2006: 116) و این درآمد نقدی برای به‌دست‌آوردن مواد غذایی، کالاها و خدمات اساسی شامل بهداشت، آموزش، لباس و بعضی از نهاده‌های ماهگیری مهم است (Walmsley et al, 2006: 831).

منافع ماهگیری کوچک‌مقیاس برای خانوارهای روستایی فراتر از ابعاد مالی و مادی است و به‌منزله شیوه معیشت نقش مهمی در زندگی، هویت، میراث فرهنگی و فعالیت‌های جمعی و گروهی آنها دارد (Weeratunge et al, 2014: 278). بر مبنای این مدل راه‌حل پیشگیری از فقر، ایجاد اشتغال جایگزین و راهبرد معیشتی متنوع و چندبخشی است که افراد خانوار را از خطرات اقتصادی، سیاسی و محیطی محفوظ می‌دارد (Hersoug, 2007: 17).

روش‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش، کاربردی و روش بررسی و پردازش داده‌ها، توصیفی - تحلیلی است. برای گردآوری داده‌های پژوهش از روش مطالعه کتابخانه‌ای، منابع الکترونیکی و مطالعات وسیع میدانی استفاده شده است. داده‌های لازم با بهره‌گیری از فنون پیمایش و تهیه و تدوین پرسش‌نامه‌های معتبر پژوهشگر ساخته و با مراجعه حضوری به روستاهای منطقه مدنظر و نیز منابع و اسناد در دسترس به دست آمده است. شاخص‌های متعدد اجتماعی - اقتصادی بر اساس طیف لیکرت - مقیاس کیفی و رتبه‌ای - ارزیابی شده‌اند. در تدوین و تنظیم پرسش‌نامه، موضوع اعتبار و پایایی مدنظر بوده است. روایی پرسش‌نامه با نظر کارشناسان و صاحب‌نظران تأیید شد. پرسش‌نامه را نخست ۴۰ نفر از ماهیگیران روستایی ساکن شهرستان که جزو نمونه آماری نبودند به‌منزله پایلوت و به‌منظور رفع اشکالات احتمالی تکمیل کردند و پس از انجام پیش‌آزمون و انجام اصلاحات لازم و حذف گزینه‌های ضعیف، آلفای کرونباخ^۱ آن اندازه‌گیری شد. آلفای کرونباخ برای آثار اقتصادی ۰/۷۱ و برای آثار اجتماعی ۰/۷۸ و در مجموع ۰/۸۳ به دست آمد که حاکی از پایایی پذیرفته و نشان‌دهنده انسجام درونی پرسش‌نامه است.

جامعه آماری مدنظر را تعداد ۴۰۳۶ نفر از ماهیگیران ساکن در نقاط روستایی شهرستان جاسک تشکیل می‌دهند. حجم نمونه پژوهش ۳۵۰ نفر است که با بهره‌گیری از فرمول کوکران^۲ از جامعه یادشده انتخاب شدند. برای دستیابی به نتایج مدنظر، روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای به کار رفته که یکی از روش‌های نمونه‌گیری احتمالی است. نخست ۱۰ درصد از روستاهای ماهیگیری منطقه برای تکمیل پرسش‌نامه به‌صورت تصادفی به‌متابله نمونه و سپس ماهیگیران نمونه به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. پس از گردآوری پرسش‌نامه‌های تکمیل‌شده، تعداد ۲۲ پرسش‌نامه مخدوش جدا و در نهایت تعداد ۳۲۸ پرسش‌نامه تجزیه و تحلیل شد. در پژوهش حاضر برای تحلیل داده‌های گردآوری‌شده با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS، دو روش آماری به کار رفته است:

- ۱- آمار توصیفی به‌منظور استخراج و طبقه‌بندی داده‌ها شامل درصد، میانگین و انحراف معیار؛
- ۲- آمار استنباطی از آزمون پارامتریک t برای بررسی ارتباط و معناداری شاخص‌ها و تحلیل‌های مدنظر.

¹ chronbakh

² Cochran

آزمون t تک‌نمونه‌ای برای آزمون فرض درباره میانگین یک جامعه استفاده می‌شود. در بیشتر پژوهش‌هایی که با مقیاس لیکرت انجام می‌شوند، برای بررسی فرضیه‌های پژوهش و تحلیل پرسش‌های تخصصی مربوط به آنها این آزمون به کار می‌رود. بر این اساس به منظور مقایسه میانگین هر یک از ابعاد اقتصادی و اجتماعی توسعه روستایی، حد متوسط، نقطه مبنا برای ارزشیابی در نظر گرفته شده است. بدیهی است با توجه به جهت هر یک از متغیرها، نمره‌های بیش از حد متوسط تأثیر مثبت را نشان می‌دهند.

محدوده پژوهش

محدوده پژوهش، شهرستان جاسک در جنوب شرق کشور است که روی جلگه ساحلی دریای عمان و ناهمواری‌های مکران و در منتهی‌الیه جنوب شرقی استان هرمزگان واقع شده است. براساس آخرین تقسیمات سیاسی اداری، شهرستان جاسک از ۲ بخش، ۵ دهستان و ۱۶۵ روستا تشکیل شده است. جمعیت این شهرستان بیش از ۵۸۸۸۴ نفر است که ۱۶۸۶۰ نفر در شهر جاسک و بقیه در نقاط روستایی ساکن‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های فردی ماهیگیران

میانگین سنی افراد پژوهش ۳۴ سال، کمترین سن ۱۸ سال و بیشترین آن ۶۶ سال بود. ۳۱ درصد افراد مجرد و ۶۹ درصد آنها متأهل بودند. ۱۷/۳ درصد از پاسخگویان بی‌سواد و حدود ۱۷/۹ درصد آنها فقط قادر به خواندن و نوشتن بودند. ۴/۲ درصد پاسخگویان تحصیلات نهضت سوادآموزی، ۱۷/۳ درصد ابتدایی، ۲۵/۵ درصد راهنمایی، ۱۶/۱ درصد دیپلم و ۱/۲ درصد آنها بالاتر از دیپلم داشتند. از میان این افراد ۳۱/۱ درصد جاشو یا صیاد ساده، ۵۳/۲ درصد ناخدا (ناخدا صیاد)، ۱ درصد خدمه و ۱۳/۸ درصد مالک بودند.

جدول - ۱: سطح سواد

ماهیگیران

سطوح تحصیلی	درصد
بی‌سواد	۱۷,۳
خواندن و نوشتن	۱۷,۹
نهضت سوادآموزی	۴,۲
پنجم ابتدایی	۱۷,۳
سوم راهنمایی	۲۵,۵
دیپلم	۱۶,۱
بالاتر از دیپلم	۱,۲

جدول - ۲: توزیع نیروی انسانی

در فعالیت‌های ماهیگیری

شغل	درصد
ناخدا	۵۳,۲
جاشو (صیاد)	۳۱,۱
مالک	۱۳,۸
خدومه	۱

جدول - ۳: توزیع ماهیگیران

براساس وسیله صید

وسیله صید	درصد
قایق	۷۳
لنج	۲۷

جدول - ۴: ویژگی‌های فردی ماهیگیران

متأهل (درصد)	مالکیت مسکن (درصد)	زیر پوشش بیمه (درصد)	اعضای تحت تکفل		اندازه خانوار		سن ماهیگیران	
			S.D	Mean	S.D	Mean	S.D	Mean
۶۹	۶۸	۹۱	۲/۵	۴	۳/۳	۵/۶	۱۱	۳۴

جدول‌های تجزیه و تحلیل استخراج‌شده از پرسش‌نامه با استفاده از برنامه SPSS به تفکیک دو جدول توزیع درصدی پرسش‌های مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اقتصادی (جدول ۵) و توزیع درصدی پرسش‌های مرتبط با نقش فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه اجتماعی (جدول ۷) از دیدگاه ماهیگیران و جدول‌های نتیجه t تک‌نمونه‌ای هر پرسش به همراه میزان معناداری شاخص‌ها (جدول‌های ۶ و ۸) آورده شده است. همان‌گونه که در این جدول‌ها مشخص شده است بیشتر شاخص‌ها از سطح معناداری مناسبی برای تحلیل برخوردارند.

آثار اقتصادی: برای بررسی نقش و تأثیر ماهیگیری در توسعه اقتصادی روستاهای منطقه از دیدگاه ماهیگیران، از متغیرهایی نظیر درآمد، اشتغال‌زایی، جلوگیری از فقر، افزایش قدرت خرید و ... استفاده شده است.

جدول- ۵: توزیع درصدی و آمار توصیفی هر کدام از متغیرهای مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اقتصادی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	بسیار زیاد *	زیاد *	متوسط *	کم *	بسیار کم *	متغیر	ردیف
۱	۱/۰۱۸	۴/۳۱۱	۶۰/۳	۱۹/۱	۱۱/۵	۶/۷	۱/۵	درآمد شما تا چه حد به فعالیت ماهیگیری وابسته است؟	۱
۵	۰/۹۰۹	۳/۰۶۷	۷	۱۸/۵	۵۳/۳	۱۵/۵	۵/۲	نقش ماهیگیری بر بهبود و افزایش درآمد شما در چه سطحی است؟	۲
۱۰	۰/۹۲۳	۱/۹۳۴	۰	۵/۵	۲۲/۱	۳۰/۶	۳۹/۴	درآمد شما نسبت به سال‌های گذشته چقدر افزایش پیدا کرده است؟	۳
۸	۱/۰۲۷	۲/۳۰۴	۱/۵	۱۱/۵	۲۸/۵	۳۲/۱	۲۵/۸	تمایل شما به اینکه فرزندان و خویشاوندان شغل ماهیگیری را انتخاب کنند، در چه سطحی است؟	۴
۶	۰/۸۲۷	۳/۰۴۶	۴/۲	۱۸/۵	۵۷/۳	۱۳/۳	۴/۵	میزان رضایت شما از شغل ماهیگیری در چه سطحی است؟	۵
۲	۰/۹۹۸	۴/۲۹۲	۵۵/۲	۲۸/۵	۸/۲	۴/۸	۲/۷	نقش ماهیگیری در اشتغال‌زایی و جلوگیری از بیکاری شما در چه سطحی است؟	۶
۳	۰/۸۷۷	۴/۱۱۵	۴۱	۳۲	۲۴	۱	۱	نقش ماهیگیری در معیشت و جلوگیری از فقر شما در چه سطحی است؟	۷
۹	۱/۰۱۴	۲/۲۳۳	۱/۵	۷	۳۴/۸	۲۵/۲	۳۰/۳	نقش ماهیگیری در افزایش قدرت خرید شما در چه سطحی است؟	۸
۴	۱/۰۶۳	۳/۹۶۹	۳۷/۲	۳۷/۳	۱۳	۹/۴	۲/۷	تا چه حد از محصول شما به دیگر نقاط کشور صادر می‌شود؟	۹
۷	۰/۸۳۵	۲/۷۵۶	۱/۸	۱۲/۴	۵۲/۴	۲۵/۲	۷/۶	تا چه حد از نحوه فروش و دسترسی به بازار مناسب رضایت دارید؟	۱۰

* درصد پاسخ ماهیگیران به پرسش‌های مطرح‌شده؛ منبع: مطالعات میدانی نگارنده

درزمینه میانگین و تأثیر کلی فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اقتصادی روستاهای ساحلی شهرستان جاسک از دیدگاه ماهیگیران، با توجه به اینکه تفاوت بین t به‌دست‌آمده و t حد متوسط در سطح ۹۹ درصد معنادار و t به‌دست‌آمده بیش از حد متوسط است، بنابراین فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه اقتصادی تأثیر مثبت دارند.

جدول- ۶: آزمون t تک‌نمونه‌ای هرکدام از متغیرهای مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اقتصادی

test value=۳ (حد متوسط)						
رتبه	متغیر	آماره t	درجه آزادی d.f	سطح معناداری (sig)	اختلاف میانگین با عدد ۳	تأثیر
۱	درآمد شما تا چه حد به فعالیت ماهیگیری وابسته است؟	۲۳/۲۹۲	۳۲۶	۰/۰۰۰	۱/۳۱۱	مثبت
۲	نقش ماهیگیری در بهبود و افزایش درآمد شما در چه سطحی است؟	۱/۳۳۶	۳۲۷	۰/۱۸۳	۰/۰۶۷	بی‌تأثیر
۳	درآمد شما نسبت به سال‌های گذشته چقدر افزایش پیدا کرده است؟	-۲۰/۷۰۳	۳۲۱	۰/۰۰۰	-۱/۰۶۵	منفی
۴	تمایل شما به اینکه فرزندانان و خویشاوندان شغل ماهیگیری را انتخاب کنند، در چه سطحی است؟	-۱۲/۲۴۷	۳۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۶۹۵	منفی
۵	میزان رضایت شما از شغل ماهیگیری در چه سطحی است؟	۱/۰۰۹	۳۲۲	۰/۳۱۴	۰/۰۴۶	بی‌تأثیر
۶	نقش ماهیگیری در اشتغال‌زایی و جلوگیری از بیکاری شما در چه سطحی است؟	۲۳/۴۵۱	۳۲۷	۰/۰۰۰	۱/۲۹۲	مثبت
۷	نقش ماهیگیری در معیشت و جلوگیری از فقر شما در چه سطحی است؟	۲۳/۰۳۹	۳۲۷	۰/۰۰۰	۱/۱۱۵	مثبت
۸	نقش ماهیگیری در افزایش قدرت خرید شما در چه سطحی است؟	-۱۳/۶۵۳	۳۲۵	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۶	منفی
۹	تا چه حد از محصول شما به دیگر نقاط کشور صادر می‌شود؟	۱۶/۵۱۴	۳۲۷	۰/۰۰۰	۰/۹۶۹	مثبت
۱۰	تا چه حد از نحوه فروش و دسترسی به بازار مناسب رضایت دارید؟	-۵/۲۸۴	۳۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۲۴۳	منفی
	میانگین متغیرهای توسعه اقتصادی	۹/۳۵۰	۳۲۷	۰/۰۰۰	۰/۲۰۷	مثبت

میزان معناداری شاخص‌ها در سطح ۰/۹۹؛ منبع: مطالعات میدانی نگارنده

آثار اجتماعی: برای بررسی آثار اجتماعی ماهیگیری در روستاهای منطقه، متغیرهایی نظیر مهاجرت، آموزش، امکانات زیربنایی، بهبود وضعیت راه‌ها و ... مدنظر قرار گرفته است.

جدول- ۷: توزیع درصدی و آمار توصیفی هرکدام از متغیرهای مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اجتماعی

رتبه	متغیر	کم *	متوسط *	زیاد *	بسیار زیاد *	میانگین	انحراف معیار
۱	نقش ماهیگیری در کاهش مهاجرت شما از روستا در چه سطحی است؟	۴/۲	۹/۷	۲۵/۲	۲۰/۹	۴/۱۸۱	۰/۸۱۲
۲	نقش ماهیگیری در کاهش مهاجرت خانواده شما از روستا در چه سطحی است؟	۳/۹	۹/۱	۲۵/۵	۲۷	۴/۱۲۲	۰/۷۸۹
۳	ماهیگیری در ادامه تحصیل و افزایش سطح سواد شما چقدر مؤثر است؟	۳۲/۷	۲۳/۹	۲۰/۶	۱۵/۲	۲/۳۹۳	۱/۲۷۵
۴	ماهیگیری تا چه حد در علاقه شما به پیوستن به تعاونی‌های ماهیگیری و انجام کارها به صورت جمعی مؤثر است؟	۸/۲	۱۴/۵	۲۰/۹	۳۷/۳	۳/۴۳۶	۱/۱۸۶
۵	نقش ماهیگیری در بهبود و دسترسی به امکانات بهداشتی در چه سطحی است؟	۱۱/۲	۱۶/۴	۴۴/۵	۲۲/۷	۲/۹۲۹	۱/۰۱۲
۶	ماهیگیری تا چه حد سبب برخورداری شما از خدمات بیمه شده است؟	۳/۶	۱۰/۹	۳۳	۳۱/۵	۳/۵۴۲	۱/۰۴۸

رتبه	انحراف معیار	میانگین	بسیار زیاد *	زیاد *	متوسط *	کم *	بسیار کم *	متغیر	ردیف
۹	۱/۱۲۷	۲/۳۷۶	۳/۹	۱۱/۸	۲۹/۴	۲۶/۴	۲۷/۶	میزان دسترسی شما به امکانات زیربنایی صیادی در چه سطحی است؟	۷
۷	۰/۹۴۰	۲/۶۴۰	۱/۲	۱۴/۵	۴۵/۲	۱۴/۲	۱۴/۲	نقش ماهیگیری در بهبود راه‌های ارتباطی و وسایل حمل‌ونقل چه سطحی است؟	۸
۵	۱/۱۰۹	۳/۲۳۱	۱۲/۴	۲۹/۷	۳۳/۹	۱۵/۲	۸/۲	ماهیگیری تا چه حد باعث افزایش احترام و جایگاه اجتماعی شما شده است؟	۹
۱۰	۱/۰۱۳	۲/۲۱۶	۳/۶	۵/۲	۲۶/۷	۳۷/۶	۲۶/۴	نقش ماهیگیری در انجام مسافرت‌های تفریحی شما در چه سطحی است؟	۱۰

* درصد پاسخ ماهیگیران به پرسش‌های مطرح‌شده؛ منبع: مطالعات میدانی نگارنده

جدول ۸- آزمون t تک‌نمونه‌ای هرکدام از متغیرهای مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اجتماعی

test value=۳ (حد متوسط)						
ردیف	متغیر	آماره t	درجه آزادی d.f	سطح معناداری (sig)	اختلاف میانگین با عدد ۳	تأثیر
۱	نقش ماهیگیری در کاهش مهاجرت شما از روستا در چه سطحی است؟	۲۶,۲۵۸	۳۲۵	۰/۰۰۰	۱/۱۸۰	مثبت
۲	نقش ماهیگیری در کاهش مهاجرت خانواده شما از روستا در چه سطحی است؟	۲۵,۷۱۲	۳۲۶	۰/۰۰۰	۱/۱۲۲	مثبت
۳	ماهیگیری در ادامه تحصیل و افزایش سطح سواد شما چقدر مؤثر است؟	-۸,۶۱۲	۳۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۶۰۶	منفی
۴	ماهیگیری تا چه حد در علاقه شما به پیوستن به تعاونی‌های ماهیگیری و انجام کارها به صورت جمعی مؤثر است؟	۶,۶۵۲	۳۲۷	۰/۰۰۰	۰/۴۳۵	مثبت
۵	نقش ماهیگیری در بهبود و دسترسی شما به امکانات بهداشتی در چه سطحی است؟	-۱,۲۵۴	۳۲۷	۰/۲۱۱	-۰/۰۷۰	بی‌تأثیر
۶	ماهیگیری تا چه حد سبب پوشش و برخورداری شما از خدمات بیمه شده است؟	۹,۳۷۵	۳۲۷	۰/۰۰۰	۰/۵۴۲	مثبت
۷	میزان دسترسی شما به امکانات زیربنایی صیادی در چه سطحی است؟	-۱۰/۰۰۲	۳۲۶	۰/۰۰۰	-۰/۶۲۳	منفی
۸	نقش ماهیگیری در بهبود راه‌های ارتباطی و وسایل حمل‌ونقل در چه سطحی است؟	-۶/۹۲۴	۳۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۳۵۹	منفی
۹	ماهیگیری تا چه حد باعث افزایش احترام و جایگاه اجتماعی شما شده است؟	۳/۷۸۳	۳۲۷	۰/۰۰۰	۰/۲۳۱	مثبت
۱۰	نقش ماهیگیری در انجام مسافرت‌های تفریحی شما در چه سطحی است؟	-۱۴/۰۰۷	۳۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۷۸۳	منفی
	میانگین متغیرهای توسعه اجتماعی	۱/۴۳۹	۳۲۷	۰/۱۵۱	۰/۰۳۵	بی‌تأثیر

میزان معناداری شاخص‌ها در سطح ۰/۹۹؛ منبع: مطالعات میدانی نگارنده

درزمینه میانگین و تأثیر کلی فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اجتماعی روستاهای ساحلی شهرستان جاسک از دیدگاه ماهیگیران، با توجه به اینکه تفاوت بین t به‌دست‌آمده و t حد متوسط معنادار نیست، بنابراین فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه اجتماعی بی‌تأثیرند.

نتایج مشاهدات میدانی و پرسشگری از ماهیگیران بیان‌کننده آن است که ماهیگیری کوچک‌مقیاس با وجود منافع و نقش و جایگاه حیاتی آن در معیشت و زندگی روستاهای ساحلی شهرستان جاسک، امروزه با تنگناها و مشکلات عدیده‌ای همانند کاهش صید و ذخایر، نبود اشتغال جایگزین، تغییرات اقلیمی و ... مواجه است (جدول ۹).

جدول- ۹: مهم‌ترین تنگناهای ماهیگیری سنتی و تأثیرات آنها

تأثیرات	تنگناها و خطرات
	محیطی و طبیعی
	کاهش صید به دلایل: کاهش ذخایر بهره‌برداری بیش‌ازحد و غیرمجاز تغییرات اقلیمی (خشکسالی، شرایط نامساعد جوی و ...)
	اقتصادی
معضلات اقتصادی و معیشتی، کاهش درآمد و سودآوری، افزایش هزینه‌ها	افزایش هزینه نهاده‌ها و ادوات صید کمیاب فرصت‌های اشتغال جایگزین کمیاب اعتبار و سرمایه سودآوری کم
تخریب ساحل و چشم‌انداز ساحلی، خشک‌شدن گیاهان، تخریب زیرساخت‌ها و سایت‌های تخلیه	اجتماعی
فشارهای مالی و معیشتی، کاهش سودآوری، افزایش هزینه‌ها، بدهکاری و وابستگی بیش‌ازپیش به صید، بی‌ثباتی و نگرانی‌های آینده شغلی، بیکاری و مهاجرت	عدم رعایت و اجرانشدن قوانین و سیاست‌های ماهیگیری ورود شناورهای صنعتی و خارجی به حریم صید سنتی مشاغل غیررسمی و کاذب ساخت‌وسازها و فعالیت‌های غیرمجاز در طول ساحل کمیاب حمایت‌ها و یارانه‌های مؤثر و بیمه فراگیر
صید بی‌رویه، صید غیرمجاز و پایدارنبودن صید و معیشت ماهیگیری	
کاهش و تخریب ذخایر، نارضایتی، اعتراض و تنش، کاهش و رکود صید سنتی	
تخریب ابزار و ادوات صید، محدودکردن صیدگاهها، معضلات اقتصادی و اجتماعی	
تخریب ساحل و چشم‌انداز ساحلی، تخریب گیاهان و زیرساخت‌های صیادی	
آسیب‌پذیری، کاهش انگیزه‌ها و نداشتن امنیت شغلی	

آزمون فرضیه

آزمون t تک‌نمونه‌ای برای آزمون فرض درباره میانگین یک جامعه استفاده می‌شود. در بیشتر پژوهش‌هایی که با مقیاس لیکرت انجام می‌شوند، برای بررسی فرضیه‌های پژوهش و تحلیل پرسش‌های تخصصی مربوط به آنها از این آزمون استفاده می‌شود. برای آزمون فرضیه این پژوهش، با توجه به حجم زیاد نمونه از آزمون پارامتریک میانگین یک جامعه (t-test) استفاده می‌کنیم. در این آزمون، فرضیه‌های $H_0: \mu \leq 3$ و $H_1: \mu > 3$ به ترتیب بیان‌کننده بی‌تأثیربودن و تأثیرگذاری فعالیت‌های ماهیگیری بر متغیرهای توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای دریای عمان است. این آزمون با نرم‌افزار SPSS انجام و نتیجه حاصل از آن در جدول (۱۰) نشان داده شده است. این جدول بیان‌کننده نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای و سطح معناداری میانگین کل متغیرهای مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اجتماعی و اقتصادی است که با استفاده از آنها امکان آزمون فرضیه فراهم می‌شود.

جدول- ۱۰: آزمون t تک‌نمونه‌ای میانگین کل متغیرهای مرتبط با نقش ماهیگیری در توسعه اقتصادی و اجتماعی

test value=۳ (حد متوسط)					
مؤلفه	آماره t	درجه آزادی d.f	سطح معناداری (sig)	اختلاف میانگین با عدد ۳	تأثیر
میانگین کل متغیرهای اجتماعی و اقتصادی	۶/۳۰۴	۳۲۷	۰/۰۰۰	۰/۱۲۱۰۸	مثبت

میزان معناداری شاخص‌ها در سطح ۰/۰۹۹؛ منبع: مطالعات میدانی نگارنده

براساس نتیجه به دست آمده، تفاوت بین t به دست آمده و t حد متوسط در سطح ۹۹ درصد معنادار و t به دست آمده بیش از حد متوسط است؛ بنابراین نقش فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه اجتماعی و اقتصادی مثبت است و امکان تعمیم نتایج حاصل از این آزمون با ۹۹ درصد اطمینان به جامعه آماری وجود دارد. با توجه به نتایج به دست آمده از بررسی وضعیت متغیرهای توسعه و تحلیل آنها با استفاده از آزمون پارامتری t تک‌نمونه‌ای، فرضیه پژوهش به اثبات رسیده است؛ در نتیجه فرض صفر رد و فرض پژوهش اثبات می‌شود و بنابراین فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه اقتصادی و اجتماعی و در نهایت توسعه روستاهای ساحلی شهرستان جاسک مؤثرند.

نتیجه‌گیری

در زمینه توسعه اقتصادی، نتیجه نهایی میانگین کل متغیرهای اقتصادی گویای تأثیر مثبت و معنادار فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اقتصادی روستاهای منطقه است. تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد فعالیت‌های ماهیگیری بر متغیرهای اقتصادی روستاهای ساحلی شهرستان جاسک تأثیرات متفاوتی دارند.

براساس نظر و ارزشیابی ماهیگیران آثار مثبت اقتصادی ماهیگیری در زمینه ایجاد اشتغال و جلوگیری از بیکاری (حرفه اجباری و معیشتی)، تأمین کمترین درآمد، گذران معیشت و جلوگیری از فقر و صادرات محصول تأیید شد. در این میان بهترین شرایط در متغیرهای اشتغال‌زایی و تأمین کمترین درآمد دیده می‌شود؛ به طوری که t محاسبه شده اختلاف مثبت زیاد و معناداری را با حد متوسط نشان می‌دهد.

یافته‌ها نشان می‌دهد براساس نظر و ارزشیابی ماهیگیران، نقش ماهیگیری در زمینه متغیرهای افزایش درآمد نسبت به سال‌های گذشته، انتخاب شغل توسط فرزندان و خویشاوندان، افزایش قدرت خرید و دسترسی به بازار فروش مناسب منفی است. در این میان نامناسب‌ترین شرایط در متغیرهای افزایش درآمد نسبت به سال‌های گذشته دیده می‌شود؛ به طوری که t محاسبه شده اختلاف منفی زیاد و معناداری را با حد متوسط نشان می‌دهد؛ همچنین یافته‌ها حاکی است براساس نظر و ارزشیابی ماهیگیران، آثار ماهیگیری در زمینه متغیرهای افزایش درآمد و سودآوری و رضایت شغلی بی‌تأثیر است؛ به طوری که t محاسبه شده اختلاف کمی را با حد متوسط نشان می‌دهد.

بر مبنای نتایج پژوهش بیشتر ماهیگیران روستایی تحصیلات کم و منابع سرمایه‌ای محدودی دارند؛ در این شرایط نقش ماهیگیری سنتی در امرار معاش، اشتغال‌زایی، درآمد و همچنین اقتصاد خانواده، روستا و حتی منطقه مهم و ملموس است. حدود ۸۰ درصد از ماهیگیران میزان وابستگی درآمدشان را به شغل ماهیگیری در حد زیاد و بسیار زیاد می‌دانند. این نشان می‌دهد درآمد حاصل از ماهیگیری نقشی مهم و حیاتی در زندگی و تأمین نیازهای آنها دارد.

همچنین حدود ۷۰ درصد ماهیگیران معتقدند ماهیگیری در سطح متوسط و کم موجب افزایش درآمد و سودآوری برای آنها شده است. این کمبود درآمد به دلیل سنتی بودن ساختار تولید در منطقه، هزینه‌های زیاد ماهیگیری، کاهش و کمبود ذخایر، صید کم و گسترده بودن خانوارها، فصلی بودن ماهیگیری و ... است. با توجه به نتایج به دست آمده، ۷۰ درصد ماهیگیران میزان رضایت شغلی خودشان را در سطح متوسط و کم بیان کرده‌اند و همچنین ۷۰ درصد از آنها گفته‌اند در صورت امکان و پیدا کردن شغل جدید، ماهیگیری را رها می‌کنند.

نکته مهم این است که چرا ماهیگیران با وجود درآمد و سودآوری کم، به شغل ماهیگیری ادامه می‌دهند. نبود فرصت‌های شغلی و درآمدی دیگر، مهم‌ترین عامل حفظ شغل ماهیگیری و کاهش نیافتن آن است. بیشتر ماهیگیران متأثر از بافت سنتی و فرهنگی جامعه، شغل صیادی را از پدران خود به ارث برده‌اند و درصد کسانی که از سایر مشاغل به این شغل آمده باشند، ناچیز است. تعداد زیادی از ماهیگیران از سر اجبار یا سنت به این حرفه روی آورده‌اند، نه از سر انگیزه‌های اقتصادی. کمبود درآمد، وجود مشاغل کاذب، کم بودن بهره‌وری و خطرات و آسیب‌ها، از مهم‌ترین دلایل انگیزه‌نداشتن ماهیگیران و گرایش نداشتن به شغل ماهیگیری است؛ بنابراین شرایط اقتصادی ماهیگیران نیاز به بهبود و ارتقا دارد و برای حفظ و افزایش کیفیت زندگی ماهیگیران اصلاحات جدید ضروری است.

در زمینه توسعه اجتماعی، نتیجه نهایی میانگین کل متغیرهای اجتماعی گویای بی‌تأثیر بودن فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اجتماعی روستاهای منطقه است. تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد فعالیت‌های ماهیگیری بر متغیرهای اجتماعی روستاهای ساحلی شهرستان جاسک تأثیرات مثبت و منفی دارند. براساس نظر و ارزشیابی ماهیگیران، آثار مثبت اجتماعی ماهیگیری در زمینه کاهش مهاجرت، مشارکت در کارهای جمعی، برخورداری از خدمات بیمه و افزایش جایگاه اجتماعی تأیید شد. در این میان بهترین شرایط در متغیر کاهش مهاجرت دیده می‌شود؛ به طوری که t محاسبه شده اختلاف مثبت زیاد و معناداری را با حد متوسط نشان می‌دهد. بر مبنای نتایج به دست آمده حدود ۵۸ درصد ماهیگیران تمایل خود را به مهاجرت از روستا به شهر یا سایر روستاها در سطح کم و بسیار کم بیان کرده‌اند؛ بنابراین تأثیر و رابطه ماهیگیری با کاهش مهاجرت تأیید می‌شود. به دلیل توان‌های طبیعی و وجود زمینه اشتغال در بخش ماهیگیری، تعلق خاطر ماهیگیران به روستاهای خود در سطح زیاد است.

بر مبنای نتایج به دست آمده بیش از ۹۳ درصد ماهیگیران زیر پوشش انواع بیمه هستند و ماهیگیری در این زمینه نقش مثبتی ایفا کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد براساس نظر و ارزشیابی ماهیگیران، نقش ماهیگیری در زمینه متغیرهای ادامه تحصیل و افزایش سطح سواد، دسترسی به امکانات زیربنایی، دسترسی و بهبود راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل و انجام مسافرت‌های تفریحی منفی است. در این میان نامناسب‌ترین شرایط در متغیر انجام مسافرت‌های تفریحی دیده می‌شود؛ به طوری که t محاسبه شده اختلاف منفی زیاد و معناداری را با حد متوسط نشان می‌دهد.

براساس نتایج به دست آمده بیش از ۸۰ درصد ماهیگیران میزان دسترسی به امکانات زیربنایی صیادی مانند اسکله، موج‌شکن و ... را در سطح متوسط و کمتر می‌دانند؛ بنابراین ماهیگیران روستایی با کمبود امکانات زیربنایی صیادی

لازم و بیشتر ماهیگیران در روستاهایشان با کمبود راه‌های ارتباطی و وسایل حمل‌ونقل مناسب مواجه هستند؛ بر این اساس فقر زیرساخت‌ها، مانعی اصلی برای ماهیگیران روستایی منطقه به شمار می‌آید.

بر مبنای یافته‌های پژوهش بیشتر صیادان روستایی بی‌سوادند یا سطح تحصیلات کمی دارند. این واقعیت تأثیر منفی بر توسعه روش‌های نوین ماهیگیری و ارتقای معیشت ماهیگیران دارد؛ همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد براساس نظر و ارزشیابی ماهیگیران آثار ماهیگیری در زمینه متغیر بهبود و دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی بی‌تأثیر است؛ به طوری که t محاسبه شده اختلاف کمی را با حد متوسط نشان می‌دهد.

به طور کلی نتیجه نهایی میانگین کل متغیرهای اجتماعی گویای بی‌تأثیر بودن فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اجتماعی روستاهای منطقه است؛ بنابراین شرایط اجتماعی ماهیگیران نیاز به بهبود و ارتقا دارد و برای حفظ و افزایش کیفیت زندگی ماهیگیران اصلاحات جدید ضروری است.

ماهیگیری کوچک مقیاس با وجود منافع و نقش و جایگاه حیاتی متعدد آن در معیشت و زندگی روستاهای ساحلی شهرستان جاسک، امروزه با تنگناها و مشکلات عدیده‌ای همانند کاهش صید و ذخایر، نبود اشتغال جایگزین، تغییرات اقلیمی و ... مواجه است. در رأس این چالش‌ها، کمبود صید بیان شده است که صددرصد ماهیگیران به آن اشاره کرده‌اند.

ماهیگیران معتقدند در طول ده سال گذشته صید آنها سیر نزولی داشته است و در حال حاضر ذخیره ماهی کمی برای صید در آب‌های ساحلی وجود دارد و به سختی امکان صید برای فروش دارند که عملاً با توجه به افزایش هزینه‌ها، سود چندانی عایدشان نمی‌شود. ماهیگیران منطقه عوامل و دلایل مختلفی را در کاهش ذخایر و کمبود صید دخیل می‌دانند که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: صید بیش‌ازحد و غیرمجاز، رعایت نشدن قوانین و مقررات و ضعف نظارت و کنترل، ورود شناورهای صنعتی و خارجی به حریم صید سنتی، تغییرات اقلیمی و مهاجرت ماهیان؛ بنابراین این مسائل و وجود سایر مشکلات و تغییرات اقلیمی، اقتصادی و اجتماعی به معیشت ماهیگیران آسیب جدی وارد می‌کند.

نتایج حاصل از این پژوهش در مقایسه با نتایج به دست آمده از پژوهش‌های یادشده در پیشینه پژوهش جالب توجه است؛ به گونه‌ای که با مراجعه به پژوهش‌های آقازاده^۱ (۱۹۹۴)، بنفگیولی و حریری^۲ (۲۰۰۴)، الیسون^۳ (۲۰۰۴)، بنی و همکاران^۴ (۲۰۰۹)، نال و فرانکیسا^۵ (۲۰۱۰) مشاهده می‌شود نتایج آنها یا با یافته‌های پژوهش حاضر منطبق و هماهنگ یا مکمل نتایج پژوهش حاضر است.

به منظور دستیابی به توسعه روستایی، حمایت از ماهیگیری ضروری به نظر می‌رسد. بررسی‌های صورت گرفته در روستاهای مدنظر با مطالعات میدانی و تکمیل پرسش‌نامه توسط ماهیگیران روستایی و تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد فعالیت‌های ماهیگیری در منطقه تأثیرات مثبت و منفی اقتصادی و اجتماعی دارد.

¹ Aghazadeh

² Bonfiglioli and Hariri

³ Allison

⁴ Béné et al

⁵ Nal, and Franquesa

نتیجه نهایی مؤلفه‌های میانگین توسعه گویای تأثیر مثبت فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اقتصادی و مؤثر نبودن فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اجتماعی روستاهای منطقه است. با توجه به نتایج به دست آمده از بررسی وضعیت متغیرهای توسعه و تحلیل آنها با بهره‌گیری از آزمون پارامتری t تک‌نمونه‌ای، فرضیه پژوهش به اثبات رسیده است؛ بنابراین فعالیت‌های ماهیگیری بر توسعه اقتصادی و اجتماعی مؤثرند و امکان تعمیم نتایج حاصل از این آزمون با ۹۹ درصد اطمینان به جامعه آماری وجود دارد. با توجه به منفی بودن و اختلاف اندک t محاسبه شده با t میانگین برای بعضی از شاخص‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی، به‌طور کلی نقش فعالیت‌های ماهیگیری در توسعه روستایی منطقه در حد زیاد و مطلوبی نیست و شرایط اقتصادی و اجتماعی ماهیگیران نیاز به بهبود و ارتقا دارد و برای حفظ و افزایش کیفیت زندگی ماهیگیران اصلاحات جدید ضروری است؛ بنابراین چنانچه جاذبه‌های شغلی مانند درآمد کافی و امنیت شغلی در این حرفه مهیا شود و آسیب‌ها و خطرات به کمترین حد ممکن برسد، آینده ماهیگیری در روستاهای منطقه امیدوارکننده خواهد بود. در مجموع با توجه به توانمندی‌ها و قابلیت‌های شیلاتی منطقه، توسعه و تقویت فعالیت‌های ماهیگیری و فراهم کردن امکانات و خدمات لازم موجب آثار مثبت و مطلوب اقتصادی و اجتماعی بیشتر و زمینه‌ساز توسعه روستایی می‌شود. با برنامه‌ریزی اصولی و تلاش برای استفاده بهینه از توان‌های ماهیگیری، وضعیت اقتصادی و پیرو آن وضعیت اجتماعی روستاهای منطقه بهبود می‌یابد. توسعه ماهیگیری و بهره‌مندی از قابلیت‌های بالقوه آن ضمن دگرگونی چهره منطقه، رفاه و درآمد بیشتر، تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی و ارتقای سطح کیفی زندگی روستاییان را به همراه خواهد داشت.

پیشنهادها

براساس یافته‌های پژوهش پیشنهادها و توصیه‌های زیر به منظور توسعه و تقویت فعالیت‌های ماهیگیری در روستاهای منطقه ارائه می‌شود:

- ماهیگیری سنتی منطقه با تنگناها و مشکلات عدیده‌ای روبه‌روست که مهم‌ترین آنها، کاهش ذخایر و کمبود صید است. این واقعیت است که به دلیل بهره‌برداری بیش‌ازحد و کاهش ذخایر شاهد توسعه‌ای پایدار و پایداری در فعالیت‌های ماهیگیری سنتی در آینده نخواهیم بود؛ بنابراین ماهیگیران سنتی به امنیت و ثبات معیشتی با بهره‌برداری درست و پایدار از ذخایر دریایی نیاز دارند. بر این اساس برنامه‌ها و اقدامات جدی در حوزه کنترل و مدیریت صید و حفاظت ذخایر برای توسعه پایدار ماهیگیری ضروری است. تلاش و میزان صید ماهیگیران باید برنامه‌ریزی و در بلندمدت براساس وضعیت ذخایر پایه‌ریزی شود.

- در بسیاری مواقع فرصت‌های اشتغال جایگزین و مناسب و مطابق با مهارت و سطح سواد ماهیگیران کوچک‌مقیاس وجود ندارد. متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای منطقه برای کاهش فشار بر منابع و ذخایر دریایی و حفظ و بهبود معیشت ماهیگیران ضرورتی انکارناپذیر است. ایجاد تنوع شغلی با توسعه آبی‌پروری به‌ویژه پرورش میگو در هزاران هکتار از زمین‌های ساحلی مستعد شهرستان، توسعه صید فانوس ماهیان، توسعه صید آب‌های دور و فراساحل و همچنین ایجاد و گسترش صنایع شیلاتی و عمل‌آوری، سرمایه‌گذاری و گسترش

اکوتوریسم و گردشگری ساحلی، از جمله راهبردهای بهبود اقتصاد خانوارهای روستایی است که می‌باید به صورت تدریجی و نظام‌یافته انجام و زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری لازم در این راستا فراهم شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود با فراهم کردن شرایط توسعه آبی‌پروری و صید در آب‌های دور و ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی زمینه برای افزایش درآمد ساکنان روستاهای منطقه فراهم شود.

- اعمال سیاست‌های حمایتی مناسب و مؤثر به‌ویژه در زمینه تأمین سوخت و بیمه‌های فراگیر با توجه به پرخطر بودن شغل ماهیگیران و آسیب‌پذیری آنها در مقابل حوادث مختلف اقلیمی، طبیعی و اقتصادی.

- یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بیشتر ماهیگیران از دسترسی به بازار مناسب و نحوه فروش رضایت ندارند؛ به همین دلیل پیشنهاد می‌شود برای ایجاد سیستم مناسب فروش و دسترسی به بازار برنامه‌ریزی شود. این امر کاهش هزینه‌ها و افزایش درآمد را در پی دارد. اعطای وام‌های کم‌بهره از سوی دولت فرایند بازاریابی محصولات را آسان می‌کند.

- با توجه به کم بودن میزان سواد ماهیگیران منطقه و با توجه به تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم این شاخص بر توسعه پایدار ماهیگیری و تحول مثبت آن، در زمینه برگزاری آموزش‌های شغلی، آموزش شیوه‌های جدید به صیادان، ایجاد مراکز آموزشی برای صیادان و ارتقای این شاخص اقدام شود.

- با توجه به اظهار علاقه‌مندی ۶۰ درصد از ماهیگیران در سطح زیاد و بسیار زیاد برای پیوستن به تعاونی‌ها و انجام کارها به صورت جمعی و همچنین ضرورت تعاون در امر ماهیگیری پیشنهاد می‌شود تعاونی‌های تخصصی مانند صید، عمل‌آوری و فروش تشکیل و فعالیت‌های گروهی تقویت شود.

- با عنایت به ضعف امکانات و خدمات زیربنایی در روستاهای منطقه، می‌باید در زمینه ایجاد و توسعه زیربنای لازم برای ماهیگیران نظیر راه‌های ارتباطی، مراکز بهداشتی، اسکله و موج‌شکن اقدام شود. خدمات‌رسانی و سرمایه‌گذاری بیشتر توسط دولت در این راستا ضروری است.

- ماهیگیری پایدار به مدیریت مناسب منابع و توانایی جامعه ماهیگیری وابسته است. در صورت مدیریت مناسب و برنامه‌ریزی راهبردی، امکان پیگیری هدفمند منافع ماهیگیری و ارتقای سطح درآمد، اشتغال و توسعه روستایی منطقه فراهم می‌شود.

منابع

- ۱- اسماعیلی، عبدالکریم، (۱۳۷۲)، بررسی کارایی اقتصاد صید و صیادی در شهرستان بندر لنگه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، استاد راهنما: یزدانی، سعید، دانشگاه تهران، گروه اقتصاد کشاورزی.
- ۲- سازمان شیلات ایران، (۱۳۸۶)، سالنامه آماری شیلات ایران ۸۵-۱۳۷۶، دفتر برنامه و بودجه، گروه برنامه‌ریزی و آمار، سازمان شیلات ایران، مؤسسه رؤیت‌سازان، تهران.
- ۳- سازمان شیلات ایران، (۱۳۹۶)، سالنامه آماری شیلات ایران ۹۵-۱۳۹۱، معاونت برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، گروه برنامه‌ریزی و آمار، دفتر برنامه و بودجه، سازمان شیلات ایران، نوبت اول، تهران، ۶۴.

- ۴- صادق دقیقی، لایلا و مطیعی لنگرودی، سید حسن، (۱۳۸۸). نقش تعاونی‌های پره صیادی در توسعه اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: دهستان دهکلا)، تعاون، دوره ۲۰، شماره ۲۰۸ و ۲۰۹، تهران، ۸۱-۹۷.
- ۵- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، استان هرمزگان.
- ۶- مطیعی لنگرودی، سید حسن و حیدری، زهرا، (۱۳۹۱)، متنوع‌سازی اقتصاد روستاهای ساحلی با تأکید بر گردشگری صیادی (مورد مطالعه: روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۱، شماره ۱، تهران، ۳۶-۱۹.
- ۷- نوربخش، حسین، (۱۳۷۰)، پژوهشی پیرامون صید، دریا و آبزیان خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، تهران، ۴۳۳.
- 8- Aghazadeh, Esmail, (1994). **fisheries economic analysis and policy**, FAO consultant, Mymensingh, Bangladesh, Available on (<http://www.fao.org/docrep/field/003/ac385e/AC385E00.htm#TOC>).
- 9- Allison, E., (2004). **The fisheries sector, livelihoods and poverty reduction in Eastern and Southern Africa**, In: Ellis, F., Freeman, A. (Eds.), *Rural Livelihoods and Poverty Reduction Policies*, Routledge, London, Pp 256-273.
- 10- Allison, E.H., and Ellis, F., (2001). **The Livelihoods Approach and Management of Small-scale Fisheries**, *Marine Policy* 25, Elsevier, Pp 377-88.
- 11- Andrew, N.L., Bene, C., Hall, S.J., Allison, E.H. & Ratner, S.H.B.D., (2007). **Diagnosis and management of small-scale fisheries in developing countries**, *Fish and Fisheries*, Vol 8, Pp 227-240.
- 12- Anticamara, J.A., & R., Watson, A., Gelchu, D., Pauly, (2011). **Global fishing effort (1950-2010): Trends, gaps, and implications**, *Fisheries Research*, Vol 107, Pp 131-136.
- 13- Béné, C., (2006). **Small-scale fisheries: assessing their contribution to rural livelihoods in developing countries**. FAO Fisheries Circular, No 1008, 46 p.
- 14- Béné, C., Steel, E., Kambala Luadia, B., and Gordon, A., (2009). **Fish as the “Bank in the Water”**: Evidence from Chronic-Poor Communities in Congo, *Food Policy*, Vol 34, Pp 108-118.
- 15- Béné, Christophe, & Bj _ rn Hersoug and Edward, H., Allison., (2010). **Not by Rent Alone** *Development Policy Review*, Vol 28 (3), Overseas Development Institute, Pp 325-358.
- 16- Béné, C., Arthur, R., Norbury, H., Allison, E.H., Beveridge, M., Bush, S., et al, (2016). **Contribution of Fisheries and Aquaculture to Food Security and Poverty Reduction: Assessing the Current Evidence**, *World Development*, Vol 79, Pp 177-196.
- 17- Berkes, F., (2003). **Alternatives to conventional management: lessons from small-scale fisheries**, *Environments* 31, Pp 5-19.
- 18- Bonfiglioli, Angelo and Khaled ibrahim, Hariri., (2004). **small-scale Fisheries in Yemen social assessment and development prospects**, food and agriculture organization the World Bank, 113 p.
- 19- Carothers, C., (2013). **A survey of US halibut IFQ holders: Market participation, attitudes, and impacts**, *Marine Policy*, Vol 38, Elsevier, Pp 515-522.
- 20- Charles, A.T., (2001). **Sustainable fishery systems**, *Fish and Aquatic Resources Series*, Vol 5, Blackwell Science, UK.

- 21- Cunningham, S., Neiland, A.E., Arbuckle, M.A., and Bostock, T., (2009) **‘Wealth based Fisheries Management: Using Fisheries Wealth to Orchestrate Sound Fisheries Policy in Practice’**, Marine Resource Economics 24, Pp 271-87.
- 22- FAO, (2003). **‘Strategies for Increasing the Sustainable Contribution of Small-scale Fisheries to Food Security and Poverty Alleviation’**, Committee on Fisheries, 25th Session. Rome: Food and Agriculture Organization.
- 23- F.A.O. a, (2005). **Increasing the Contribution of Small-Scale Fisheries to Poverty Alleviation and Food Security**, FAO. Fisheries Technical Paper, No 10, Rome, 97 P.
- 24- F.A.O. b, (2005). **Fishery and Aquaculture Country Profiles**, Islamic Republic of Iran. Available on (http://www.fao.org/fishery/countrysector/FI-CP_IR/EN).
- 25- FAO., (2010). **trends and emerging issues of The Gulf fisheries: A Regional perspective**, Regional commission for fisheries, Oman, 13 P.
- 26- FAO., (2016). **The State of World Fisheries and Aquaculture Contributing to food security and nutrition for all**, Rome, 200 p.
- 27- Giriappa, S., (1994). **Role of Fisheries in Rural Development**, delhi: daya publishing house, 173 P.
- 28- Grafton, Q., Hilborn, R., Ridgeway, L., et al, (2008). **‘Positioning Fisheries in a Changing World’**, Marine Policy 32, Elsevier, Pp 630-34.
- 29- Hersoug, Bjørn, (2007). **Small-scale fisheries Small-scale fisheries –temporary problem or permanent challenge?** Norwegian College of Fishery Science University of Tromsø, 24 P.
- 30- Kura, Y., Revenga, C., Hoshino, E., Mock, G., (2004). **Fishing for Answer: Making Sense of the Global Fish Crisis**, World Resources Institute, Washington, DC.
- 31- Nal, V.U., and R., Franquesa, J., (2010), **A comparative study on socio economic indicators and viability in small-scale fisheries of six districts along the Turkish coast**, Appl, Ichthyol, Vol 26, Pp 26–34.
- 32- Panayotou, T., (1982). **Management concepts for small-scale fisheries: economic and social aspects**, FAO Fish, Tech, Paper 228, Rome, Italy.
- 33- Platteau, J.-P., (1989). **The dynamics of fisheries development in developing countries: a general overview**, Development and Change 20 (4), Pp 565–597.
- 34- Ringer, D., Carothers, C., Donkersloot, R., Coleman, J., Cullenberg, P., (2018). **For generations to come?** The privatization paradigm and shifting social baselines in Kodiak, Alaska's commercial fisheries, Marine Policy, Vol 98, Elsevier, Pp 97-103.
- 35- Ruddle, K., (2006). **Coastal-marine resource use in human ecological context: the scale and modes of integration**, Paper presented at Thinking Big: A Global Look at Fisheries Science Conference, University of British Columbia, and Vancouver.
- 36- Ruddle, K., (2008). **Reconsidering the Contribution of Fisheries to Society and Millennium Development Goals**, Fisheries for Global Welfare and Environment, 5th, World Fisheries Congress, Pp 399– 411.
- 37- Schumann, S., Macinko, S., (2007). **Subsistence in coastal fisheries policy: what is in a word?** Marine Policy, 11, Vol 31 (6), Elsevier, Pp 706–18.
- 38- Sowman, M., Sunde, J., Raemaekers, S., Schultz, O., (2014). **Fishing for equality: Policy for poverty alleviation for South Africa's small-scale fisheries**. Marine Policy, Vol 46, Elsevier, Pp 31–42.

- 39- Stobutzki, I.C., Silvestre, G.T., & Garces, L.R., (2006). **Key issues in coastal fisheries in South and Southeast Asia**, outcomes of a regional initiative, Fisheries Research, Vol 78, Pp 109-118.
- 40- Thomson, D., (1980). **'Conflict Within the Fishing Industry'**, NAGA, ICLARM Quarterly July, Pp 3-4.
- 41- Tieze, U., Groenewold, G., & Marcoux, A., (2000). **Demographic change in coastal fishing communities and its implications for the coastal environment**, FAO Fisheries Technical Paper, No 403, FAO, 151 p.
- 42- WALMSLEY, S., PURVIS, J., & NINNES, C., (2006). **the role of small-scale fisheries management in the poverty reduction strategies in the Western Indian Ocean region**, Ocean & Coastal Management, Vol 49, Pp 812-833.
- 43- Weeratunge, N., Be'ne', C., Siriwardane, R., Charles, A., Johnson, D., Allison, E.H., et al, (2014). **Small-scale fisheries through the wellbeing lens**, Fish and Fisheries, Vol 15 (2), Pp 255-279.
- 44- World Bank and FAO, (2009). **the Sunken Billions: The Economic Justification for Fisheries Reform** Washington, DC: World Bank, Sustainable Development Network, Agriculture and Rural Development Department, 130 p.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی